
પ્રવચન નં. ૨૫, શ્લોક-૩૦ થી ૩૪, શનિવાર, ચૈત્ર સુદ ૧, તા.૨૭-૦૩-૧૯૭૧

જીવ અધિકાર. ૩૦ મો કળશ છે. ૩૦ છે ને? ૩૦ કળશ. 'શેઠી'! ક્યાં છે? પાનું ૪૩ છે ને. ૩૦ મો કળશ. 'કુંદકુંદાર્ય'મહારાજે કહેલા આ 'નિયમસાર'નો મોક્ષમાર્ગ અધિકાર છે. ધર્મનો અધિકાર શું છે અને મોક્ષ કેવી રીતે થાય, એની વ્યાખ્યા છે. ૩૦ મો કળશ છે.

अपि च सकलरागद्वेषमोहात्मको यः
 परमगुरुपदाब्जद्वन्द्वसेवाप्रसादात् ।
 सहजसमयसारं निर्विकल्पं हि बुद्धाव
 स भवति परमश्रीकामिनीकान्तकान्तः ॥३०॥

તેનો અર્થ બીજી બાજુ ૪૪ પાને છે. શું કહે છે? જુઓ! થોડો સૂક્ષ્મ અધ્યાત્મ વિષય છે. અનંતકાળમાં ક્યારેય સાંભળ્યો નથી અને ક્યારેય કર્યો નથી. કહે છે કે ‘સકળ મોહરાગદ્વેષવાળો જે કોઈ પુરુષ..’ આ આત્મા છે એ અનાદિથી પર્યાય-અવસ્થામાં મિથ્યાત્વ અને રાગ-દ્વેષસ્વરૂપ પર્યાયમાં છે. વસ્તુ જે આત્મા છે એ તો શુદ્ધ આનંદકંદ છે. પણ એની દશામાં અનાદિથી મોહ એટલે મિથ્યાત્વ અને રાગ-દ્વેષવાળો છે. પર્યાયમાં-વર્તમાન હાલત-દશામાં. એવો પુરુષ પણ એમ કહે છે.

‘કોઈ પુરુષ પરમ ગુરુના ચરણકમળયુગલની સેવાના પ્રસાદથી...’ સંત, મુનિ, વીતરાગી. જેને વીતરાગભાવ આત્માનો અનુભવ થયો હોય. આત્મા તો પુણ્ય-પાપની ક્રિયાકાંડના રાગથી ભિન્ન છે. એવું જેને અંતરમાં ભાન (થયું હોય) અને નિર્ગ્રંથ સંત મુનિ થયા હોય. કહે છે કે જીવને એનો ઉપદેશ મળે છે. પહેલા તો ઉપદેશ દેશનાલબ્ધિ (મળે છે). કેવી? ‘પરમ ગુરુના ચરણકમળયુગલની સેવાના પ્રસાદથી...’ સેવાનો અર્થ, એણે જે સાંભળ્યું એનો વિનય કરીને, કે આ મહારાજ સંત આત્માના ધર્મની વાત કરે છે. ‘પંડિતજી’! શું (કહ્યું)?

‘નિર્વિકલ્પ સહજ સમયસારને જાણે છે...’ એમ એમણે કહ્યું. ગુરુએ એમ કહ્યું. ભગવાન! તારું સ્વરૂપ જે અંદર છે, એ પર્યાય અવસ્થામાં મોહ, રાગ-દ્વેષ હોવા છતાં તારી ચીજમાં એ નથી. અવસ્થામાં, પર્યાયમાં મોહ, રાગ-દ્વેષ હોવા છતાં પણ ‘નિર્વિકલ્પ સહજ સમયસાર...’ શુદ્ધ આનંદકંદ ભગવાનઆત્મા, જેમાં પુણ્ય અને પાપ, શુભ-અશુભરાગના વિકલ્પથી રહિત એવી નિર્વિકલ્પ ચૈતન્ય સત્તા, વીતરાગ સ્વભાવભાવ સ્વરૂપ આત્મા છે એ નિર્વિકલ્પ છે. સહજ, અનાદિ સહજ છે. એ કોઈથી બનેલો છે એમ નથી. અનાદિથી છે. ‘સહજ સમયસાર...’ સમયસાર એટલે આત્મા. શુભ-અશુભ પરિણામથી ભિન્ન, નિર્વિકલ્પ આત્મા, સહજ સમયસાર-આત્માને જાણે છે, તેને ધર્મ થાય છે. સમજાણું કાંઈ? ‘પંડિતજી’ છે?

પર્યાયમાં, અવસ્થામાં, હાલતમાં સકળ મોહ, રાગ-દ્વેષ હોવા છતાં. પર્યાયમાં તો અનાદિથી છે. પણ જ્યારે ધર્માત્મા, જ્ઞાની તેને મળે છે, ત્યારે તેને કહે છે કે તારો આત્મા સહજાનંદ સ્વરૂપ, પૂર્ણાનંદના સ્વભાવથી ભરપૂર, એવો નિર્વિકલ્પ અભેદ, સમયસાર એટલે દ્રવ્યકર્મ, ભાવકર્મ, નોકર્મરહિત. દ્રવ્યકર્મ જડ આઠ, નોકર્મ શરીર, ભાવકર્મ-પુણ્ય-પાપનો વિકલ્પ રાગ, એથી ભિન્ન તારી ચીજ છે. તેને જાણ. ‘વસંતીલાલજી’! ભારે વાત ભાઈ આ તો! પાધરો ધર્મ આવો?

વીતરાગ સર્વજ્ઞદેવ પરમેશ્વર, ત્રિલોકનાથ તીર્થંકર પરમાત્માએ જે ફરમાવ્યું તે જ ‘કુંદકુંદાચાર્યદેવે’ અહીં કહ્યું અને એ જ વાત અહીં ‘પદ્મપ્રભમલધારીદેવ’ આ ટીકાના કળશ કરીને કહે છે. જંગલવાસી દિગંબર મુનિ હતા. ‘કુંદકુંદાચાર્યદેવ’ તો બે હજાર વર્ષ પહેલા સંવત ૪૯ માં અહીંયા થયા. ‘કુંદકુંદાચાર્ય’ ભગવાન પાસે ગયા હતા. વર્તમાનમાં સીમંધર પરમાત્મા મહાવિદેહમાં બિરાજમાન છે. ગયા હતા અને આઠ દિવસ રહ્યા હતા. ત્યાંથી આવીને આ બનાવ્યું. અને તેના ટીકાકાર ‘પદ્મપ્રભમલધારીદેવ’ જંગલવાસી દિગંબર સંત મુનિ આત્મધ્યાનમાં મસ્ત (છે).

એ કહે છે કે અનાદિનો કોઈપણ પ્રાણી, મોહ-મિથ્યાત્વ અને રાગ-દ્વેષની દશા તો તેનામાં છે. નિગોદથી માંડીને તેનામાં છે. સમજાણું કાંઈ? એમ હોવા છતાં પણ ગુરુના જ્ઞાનનો તેમને ઉપદેશ મળ્યો. ક્યો ઉપદેશ? સર્વજ્ઞપંથમાં સત્નો શું ઉપદેશ છે? સંતોનો શું ઉપદેશ છે? જ્ઞાનીઓનો શું ઉપદેશ છે? કે નિર્વિકલ્પ સહજ સમયસારને જાણ. આ ઉપદેશ છે. એમ ઉપદેશ હતો એમ જાણ્યું. અહો...! હું શરીરથી તો ભિન્ન, પુણ્ય-પાપના વિકલ્પથી ભિન્ન, એક સમયની અવસ્થાથી પણ મારી ચીજ તો અભેદ ભિન્ન છે. આહાહા...! સૂક્ષ્મ વાત છે. સમ્યગ્દર્શન શું છે એ કદી એણે જાણ્યું જ નથી. એ વિના અનંતવાર (૨૫૭૫૦). સમજાણું કાંઈ?

‘મુનિવ્રત ધાર અનંત બૈર ગ્રેવેયક ઉપજાયો.’ એ ‘છ ઢાળા’માં આવે છે. ‘છ ઢાળા’માં આવે છે? ‘દૌલતરામ’. ‘મુનિવ્રત ધાર અનંત બૈર ગ્રેવેયક ઉપજાયો.’ પંચમહાવ્રત લીધા, નગ્નપણું ધારણ કર્યું. એવી ક્રિયા અનંતવાર કરી અને નવમી ગ્રેવેયકમાં ચાલ્યો ગયો. પણ આત્મજ્ઞાન, આત્મા શું ચીજ છે એના સ્વભાવનો સ્પર્શ કર્યા વગર એના જન્મ-મરણ ટળ્યા નહિ. સ્પર્શ એટલે અનુભવ. આહાહા...! સમજાણું કાંઈ?

કહે છે કે, ભગવાનઆત્મા, ગુરુએ આમ કહ્યું એમ જાણ્યું. ગુરુએ એમ કહ્યું હતું. ભગવાન! તારી ચીજ તો અંદર નિર્વિકલ્પ એટલે ભેદ વિનાની અભેદ વસ્તુ છે અને સ્વભાવિક સમયસાર શુદ્ધ ભગવાનઆત્મા તારું સ્વરૂપ છે. તારી દૃષ્ટિ ત્યાં લગાવ. તો તને સમ્યગ્જ્ઞાન અને સમ્યગ્દર્શન થશે, નહિતર ધર્મની શરૂઆત થશે નહિ. સમજાણું કાંઈ? છે? એમાં છે ને ‘પંડિતજી’? આહાહા...!

ગુરુની સેવાના પ્રસાદનો અર્થ એ કે એમણે એ કહ્યું હતું. સમજાણું કાંઈ? આ વીતરાગમાર્ગનો સ્વભાવભાવ ગુરુએ કહ્યો. ભગવાન! તારી ચીજ તો અંદર અભેદ નિર્વિકલ્પ અખંડ આનંદ, જ્ઞાન આદિ ગુણનો રસકંદ પિંડ આત્મા છે. એવા સમયસારનું જ્ઞાન કર. અંતર્મુખ થઈને તેનો અનુભવ કર. અંતર્મુખ થઈને સમ્યગ્દર્શન પ્રગટ કર તો તારું કલ્યાણ થશે. સમજાણું કાંઈ? છે એમાં? આહાહા...! દુનિયાને પરમસત્ય શું છે એ સમજાયું નથી. સાંભળવામાં આવ્યું નથી કે આ ચીજ શું છે?

અખંડાનંદ પ્રભુ! પૂર્ણ શાંતરસ, પૂર્ણ જ્ઞાન અને આનંદરસ, એવો એકરૂપ સદૃશ સામાન્ય ધ્રુવ સ્વભાવ પડ્યો છે એને જાણ, એમ કહે છે. શાસ્ત્રને જાણવા કે બીજાને જાણવું, પુણ્ય-પાપને જાણવું કે એક સમયની પર્યાયને જાણવી એ વાત નથી કરી. આહાહા...! બાપુ! એ વાત તેં ભગવાન અનંતકાળમાં ક્યારેય સાંભળી નથી. એ વાત તેં સાંભળી નથી. આમ ક્રિયાકાંડ આમ કરવું... આમ કરવું... આ વ્રત, ભક્તિ, પૂજા એ તો બધું વિકલ્પનો ભાવ રાગ છે. તારી ચીજ તો રાગથી ભિન્ન છે. આહાહા...! એવું પરમ સહજ સમયસાર જાણે છે. જાણે છે એટલે એનો અનુભવ કરે છે. સમજાણું કાંઈ?

અનાદિથી પર્યાયમાં-હાલત દશામાં મિથ્યાત્વ અને રાગ-દ્વેષનો જે અનુભવ કરતો હતો એને છોડીને, જેમણે અખંડાનંદ મૂર્તિ ભગવાનઆત્મા, તેનો અનુભવ કર્યો, તે તરફની દૃષ્ટિ કરીને અભેદનો અનુભવ થયો તો તેણે આત્માને જાણ્યો એમ કહેવામાં આવે છે. આહાહા...! ભારે ઝીણું, ભાઈ! સમજાણું કાંઈ? આવી ચીજ ક્યારેય એણે યથાર્થપણે સાંભળી નથી. બહારની આ ક્રિયાકાંડ, આમ કરો ને તેમ કરો, વ્રત કરો, તપ કરો, અપવાસ કરો, જાત્રા કરો... એ બધું છે, એ શુભરાગ છે. શુભ પુણ્ય રાગ છે. તે ધર્મ નથી. આહાહા...! ભારે કામ આકરું!

વીતરાગ પરમાત્મા ત્રિલોકનાથ તીર્થંકરદેવ સમવસરણમાં ઇન્દ્રો અને સંતોની વચ્ચે આમ કહેતા હતા. ભાઈ! પ્રભુ! આચાર્ય 'અમૃતચંદ્રાચાર્ય' ભગવાન તરીકે જ બોલાવે છે. તારી ચીજ અંદર નિર્લેપ, કર્મ અને રાગના લેપરહિતની ચીજ અંદર છે. આહાહા...! સમજાણું કાંઈ? આવો રાગનો લેપ એ તો ભાવબંધ છે. એ તો આસ્રવતત્ત્વ છે. અને કર્મનું બંધન એ તો અજીવતત્ત્વ છે. તારી ચીજમાં એ અજીવનો બંધ અને રાગના બંધ રહિતની તારી ચીજ છે. આહાહા...! એ તો કહ્યું ને રાગ-દ્વેષ-મોહ તો પર્યાયમાં છે. ભાવબંધ છે. પર્યાયદૃષ્ટિમાં એ તો અનાદિથી આવું સેવ્યું. મિથ્યાત્વ અને રાગ-દ્વેષનો અનુભવ કર્યો. એ તો અધર્મ છે. એનાથી તો નરક અને નિગોદમાં અનંતવાર ગયો.

તારો ભગવાનઆત્મા અંદર છે તેનો અનુભવ કર. જાણે છે એટલે અનુભવ કરે છે. તે પુરુષ અનુભવ કરે છે એ મોક્ષનો માર્ગ. એ ધર્મ. વીતરાગ પરમેશ્વર ત્રિલોકનાથ તીર્થંકરે કહેલો માર્ગ. આહાહા...! છે ને? સામે પાંચ શ્લોક છે. જુઓ! અંદર છે. 'સમયસારને જાણે છે,...' એમ લખ્યું છે. બીજાને જાણે છે, ફલાણાને જાણે છે, વ્યવહારને જાણે છે, નિમિત્તને જાણે છે. આહાહા...! પહેલા કરવાની ચીજ તો આ છે. એ ક્યારેય કર્યું નથી એટલે એના જન્મ-મરણ ક્યારેય ટળ્યા નહિ. આહાહા...!

છે તો સિદ્ધ કર્યું. રાગ-દ્વેષ-મોહ તો છે અને કર્મ પણ છે. વસ્તુ છે. છે તો એમાં શું થયું? મારી સત્તામાં એ નથી. પૂર્ણાનંદ પ્રભુ સ્વભાવિક વીતરાગ સમયસાર. સમ-સાર એવો આત્મા રાગ, કર્મ, નોકર્મથી રહિત એવા આત્માનો તું અનુભવ કર, એ મોક્ષનો માર્ગ

છે, એ ધર્મ છે. આ વીતરાગનો ધર્મ છે. સમજાણું કાંઈ?

‘તે પુરુષ પરમશ્રીરૂપી સુંદરીનો પ્રિય કાન્ત થાય છે.’ મોક્ષ થશે. એવા આત્માના સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર અને આત્માનો અનુભવ કરશે તો તે મુક્તિસુંદરીનો પ્રિય થશે. અર્થાત્ તેને મુક્તિ મળશે. એ સિવાય કોઈ ક્રિયાકાંડથી મુક્તિ-બુક્તિ મળતી નથી. આહાહા...! સમજાણું કાંઈ?

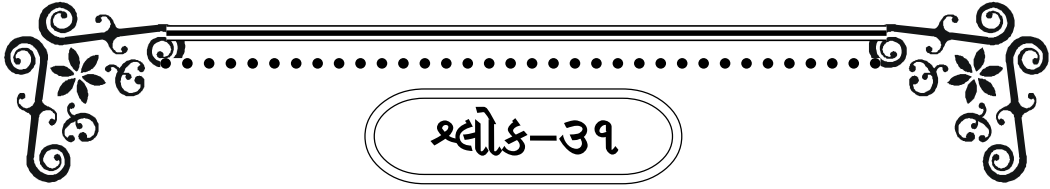
મુમુક્ષુ :- ક્રિડાકાંડથી નહિ મળે એવું ક્યાં લખ્યું છે?

ઉત્તર :- આમાં શું કહ્યું? એટલી વાત છે. આ જ છે. બીજું મોહ-રાગ પહેલા કહ્યું હતું કે મોહ-રાગ-દ્વેષ છે, તેનાથી તો સંસાર છે.

મુમુક્ષુ :- અનેકાંત...

ઉત્તર :- અનેકાંત છે. આત્માથી થાય છે અને તેનાથી થતું નથી તે અનેકાંત છે. સમજાણું કાંઈ? એ તો પહેલા કહ્યું ને, મોહ, રાગ-દ્વેષ છે, વ્યવહાર આદિ, વિકલ્પ આદિ છે તો છે, એમાં શું? આહાહા...! કઠણ છે. અંતર ભગવાન ચિદ્દેહન અતીન્દ્રિય આનંદ રસકંદ પ્રભુ નિત્યાનંદ સ્વરૂપ આત્મા. એ નિત્યાનંદનો અનુભવ કરવાથી આનંદનો સ્વાદ આવે છે, તેને ધર્મ કહે છે. વીતરાગમાર્ગમાં તો આ છે. અન્યમાં તો આ કાંઈ છે જ નહિ. સમજાણું કાંઈ? લ્યો. એ એક શ્લોક થયો.

બીજો શ્લોક ૩૧. ઉપર.

શ્લોક-૩૧

(અનુષ્ટુભ)

ભાવકર્મનિરોધેન દ્રવ્યકર્મનિરોધનમ્।

દ્રવ્યકર્મનિરોધેન સંસારસ્ય નિરોધનમ્।।૩૧।।

[શ્લોકાર્થ :-] ભાવકર્મના નિરોધથી દ્રવ્યકર્મનો નિરોધ થાય છે; દ્રવ્યકર્મના નિરોધથી સંસારનો નિરોધ થાય છે. ૩૧.

શ્લોક-૩૧ ઉપર પ્રવચન

ભાવકર્મનિરોધેન દ્રવ્યકર્મનિરોધનમ્।

દ્રવ્યકર્મનિરોધેન સંસારસ્ય નિરોધનમ્।।૩૧।।

... બોલ સંવરમાં આવે છે. એ અહીં બધી રીતે લીધું.

શ્લોકાર્થ :- ‘ભાવકર્મના નિરોધથી...’ શું કહે છે અહીં? કે શુભ અને અશુભ જે વિકલ્પ ઉઠે છે એ ભાવકર્મ છે. દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ, પૂજાનો, યાત્રાનો શુભરાગ અને હિંસા, જૂઠું, ચોરી, વિષય ભોગ વાસના, પાપ-રાગ, એ બન્ને રાગને અહીં ભાવકર્મ કહેવામાં આવ્યો છે. ‘ભાવકર્મનિરોધેન’ ભાવકર્મને રોકવાથી. ભાષા તો ઉપદેશના વાક્યો છે. ભાવકર્મની ઉત્પત્તિ નહિ થવાથી ‘દ્રવ્યકર્મનો નિરોધ થાય છે; દ્રવ્યકર્મના નિરોધથી સંસારનો નિરોધ થાય છે.’ આહાહા...! શું કહે છે?

ભગવાનઆત્મા પરમ આનંદસ્વરૂપ, ધ્રુવ, નિત્યાનંદ, એને સ્પર્શ કરવાથી, એના અનુભવથી ભાવકર્મ રોકાઈ જાય છે. પુણ્ય-પાપના વિકલ્પની ઉત્પત્તિ નથી થતી. અને તેના કારણે દ્રવ્યકર્મ પણ નવા આવતા નથી. આત્મામાં શાંતિ, સ્વચ્છતા, સ્વભાવમાં, અંતરમાં, શક્તિમાં, સત્ત્વમાં, તત્ત્વના સત્ત્વમાં જ્ઞાન અને આનંદ જે ભરેલા છે, તેનો અનુભવ કરવાથી તેને ધર્મ થાય છે. તેની મુક્તિ થાય છે.

મુમુક્ષુ :- વ્યવહાર મોક્ષમાર્ગ ક્યાં જશે?

ઉત્તર :- વ્યવહાર-ફ્યવહાર મોક્ષમાર્ગ છે જ નહિ. મોક્ષમાર્ગ એક જ છે-નિશ્ચય. સમજાણું કાંઈ? હજી તો આગળ કહેશે છેલ્લે. સિદ્ધ અને સંસાર આત્મામાં છે જ નહિ. એ તો પર્યાયમાં છે. આત્મા તો આત્મા છે. આત્મામાં સંસાર અને વ્યવહાર ક્યાં છે? છઠ્ઠા શ્લોકમાં કહેશે. સમજાણું કાંઈ?

ભગવાન સર્વજ્ઞ વીતરાગ પરમેશ્વર ત્રિલોકનાથે કહેલો માર્ગ અલૌકિક છે, ભાઈ! આહાહા...! લોકોને સાંભળવા ન મળે એટલે માની લે કે આ શું? આ શું? આ શું નહિ આ છે. ‘પંડિતજી’! આહાહા...! પરમેશ્વર ત્રિલોકનાથ તીર્થંકરનો આ સંદેશ છે. ‘કુંદકુંદાર્યાય’ એ સંદેશ લઈને આવ્યા. આઠ દિવસ ભગવાન પાસે ગયા હતા. સંવત્ ૪૯. દિગંબર સંત એ સમાચાર-સંદેશ લાવ્યા કે ભગવાન તો આમ કહે છે, ભાઈ!

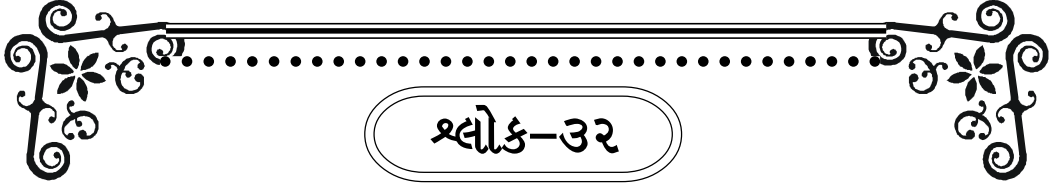
ત્રિલોકનાથ વીતરાગ પરમાત્મા કહે છે કે ભાવકર્મની ઉત્પત્તિ ન થાય, તેનો અર્થ કે તારા આનંદસ્વભાવની ઉત્પત્તિ થાય, શુદ્ધોપયોગની ઉત્પત્તિ થાય, સ્વભાવના આશ્રયથી શુદ્ધભાવની ઉત્પત્તિ થાય તો અશુદ્ધભાવની ઉત્પત્તિ ન થાય. અશુદ્ધની ઉત્પત્તિ ન થાય તો કર્મ એને આવતા નથી, કર્મ રોકાઈ જાય છે. તો તેને ભાવધર્મ થયો અને તેનાથી ભાવમુક્તિ થાય છે. સમજાણું કાંઈ? ભારે કામ ભાઈ આવું.

મુમુક્ષુ :- ભાવધર્મ કોને કહેવો?

ઉત્તર :- એ કીધું ને? ભાવકર્મ રહિત એ ભાવધર્મ. પુણ્ય-પાપનો વિકલ્પ એ ભાવકર્મ એટલે અધર્મ. તેને રોકવાનો અર્થ સ્વભાવ સન્મુખ થવું. સ્વભાવ સન્મુખ થઈને જે નિર્મળ શ્રદ્ધા-જ્ઞાન-શાંતિની ઉત્પત્તિ થાય તેનું નામ ભાવધર્મ. તે ભાવધર્મથી ભાવકર્મની ઉત્પત્તિ નથી

થતી અને કર્મનું આવવું રોકાઈ જાય છે અને મુક્તિ થાય છે. આહાહા..!

એક એક કળશમાં ઘણું ભર્યું છે! ‘પદ્મપ્રભમલધારીદેવ’ જંગલવાસી દિગંબર સંત મુનિ હતા. આત્મધ્યાનમાં, અતીન્દ્રિય આનંદમાં મસ્ત. થોડો વિકલ્પ આવ્યો અને શાસ્ત્ર બની ગયું, ટીકા બની ગઈ. સમજાણું કાંઈ? ૩૨ મો.

શ્લોક-૩૨

(વસન્તતિલકા)

સંજ્ઞાનભાવપરિમુક્તવિમુગ્ધજીવઃ

કુર્વન્ શુભાશુભમનેકવિધં સ કર્મ।

નિર્મુક્તિમાર્ગમણુમપ્યભિવાઙ્ચિતું નો

જાનાતિ તસ્ય શરણં ન સમસ્તિ લોકે।।૩૨।।

[શ્લોકાર્થ :-] જે જીવ સમ્યગ્જ્ઞાનભાવરહિત વિમુગ્ધ (મોહી, બ્રાન્ત) છે, તે જીવ શુભાશુભ અનેકવિધ કર્મને કરતો થકો મોક્ષમાર્ગને લેશમાત્ર પણ વાંછવાનું જાણતો નથી; તેને લોકમાં (કોઈ) શરણ નથી. ૩૨.

શ્લોક-૩૨ ઉપર પ્રવચન

સંજ્ઞાનભાવપરિમુક્તવિમુગ્ધજીવઃ

કુર્વન્ શુભાશુભમનેકવિધં સ કર્મ।

નિર્મુક્તિમાર્ગમણુમપ્યભિવાઙ્ચિતું નો

જાનાતિ તસ્ય શરણં ન સમસ્તિ લોકે।।૩૨।।

શ્લોકાર્થ :- ‘જે જીવ સમ્યગ્જ્ઞાનભાવરહિત...’ જુઓ! શું કહે છે? અહીં જીવથી ઉપાડ્યું. જે ભગવાનઆત્મા પૂર્ણાનંદસ્વરૂપ, તેના જ્ઞાનથી રહિત છે, તેનું જ્ઞાન નથી. ‘સમ્યગ્જ્ઞાનભાવરહિત વિમુગ્ધ (મોહી, બ્રાન્ત) છે, તે જીવ શુભાશુભ અનેકવિધ કર્મને કરતો થકો....’ શું કહે છે? જુઓ ! આહાહા..! જેને ભગવાનઆત્મા જ્ઞાનાનંદ અને આનંદસ્વરૂપ (છે), એનો જેને અનુભવ નથી, જ્ઞાન નથી, એવા જ્ઞાનથી રહિત જીવ અનાદિથી શુભાશુભ અનેક કર્મ કરે છે. શુભાશુભ પરિણામને કરે છે, જે વિકાર છે. સમજાણું કાંઈ?

‘સમ્યગ્જ્ઞાનભાવરહિત વિમુગ્ધ (મોહી, ભ્રાન્ત) છે, તે જીવ શુભાશુભ અનેકિવધ કર્મને કરતો થકો...’ પુણ્ય અને પાપના વિકલ્પોના ભાવ કરતા થકા, શુભ ઉપયોગ અને અશુભ ઉપયોગ, એ સમ્યગ્જ્ઞાનરહિત પુરુષ એને કરે છે એમ કહે છે. ધર્મી, સમ્યગ્દષ્ટિ જીવ શુભાશુભ પરિણામને કરતા નથી એમ કહે છે. આહાહા...! ભારે વાતું, ભાઈ! ચૈતન્યસ્વરૂપ ભગવાન, ચૈત્યનનું નૂર, એવું પ્રકાશનું પૂર, એનું જેને જ્ઞાન નથી, અનુભવ નથી એ મિથ્યાદષ્ટિ તો પુણ્ય-પાપના ભાવ કરે છે, એમ સિદ્ધ કરે છે. સમજાણું કાંઈ?

‘જે જીવ સમ્યગ્જ્ઞાનભાવરહિત વિમુગ્ધ (મોહી, ભ્રાન્ત) છે,...’ એ ભ્રાંતિ મિથ્યાદષ્ટિ શુભાશુભ પરિણામને કરે છે. આહાહા...! કારણ કે વસ્તુ શુદ્ધ ચિદાનંદ સ્વરૂપનું તો ભાન નથી અને અજ્ઞાન ભૂમિકામાં વસ્તુના સ્વરૂપનું અજ્ઞાન છે તો અજ્ઞાનભૂમિકામાં અજ્ઞાનભાવરૂપ પુણ્ય-પાપભાવનો કર્તા થાય છે એમ કહે છે. આહાહા...! કહો, સમજાય છે કાંઈ? તમારી ભાષામાં, સમજર્મે આતા હૈ? સમજાય છે કાંઈ? અમારી ગુજરાતી ભાષા છે. આહાહા...!

ભગવાન તીર્થંકરદેવ, પાછળ નામ પણ આવ્યું ને? મંગલમ્ ભગવાન વીરો, મંગલમ્ ગૌતમોગણી, પછી મંગલમ્ કુંદકુંદાર્યો. ત્રીજા નંબરે ‘કુંદકુંદાર્ય’ આવ્યા. એ ‘કુંદકુંદાર્ય’ ફરમાવે છે તેનો અર્થ ‘પદ્મપ્રભમલધારીદેવ’ કહે છે. આહાહા...!

અહીં તો શું કહે છે? કે જેને આત્મા આનંદ અને પરિપૂર્ણ ધ્રુવસ્વરૂપ છે, તેનું જ્ઞાન નથી એ તો ભ્રાંતિમાં પડ્યા છે. કેમકે હું રાગ છું, હું એક સમયની પર્યાય છું એવી ભ્રાંતિમાં પડ્યા છે. તો ભ્રાંતિવાળો શું કરશે? શુભ અને અશુભ પરિણામ કરશે. એને શુદ્ધતાનું તો ભાન નથી. આહાહા...!

મુમુક્ષુ :- ...

ઉત્તર :- ધૂળમાં ખાતા ખાતા થાય? એ તો કાલે આવ્યું હતું કે નહિ? ઝેર ખાતા ખાતા અમૃતનો ઓડકાર આવે? અમૃતનો ઓડકાર ન આવે? ઝેર-ઝેર પીવે છે. એય...! લસણ ખાતા ખાતા કસ્તુરીનો ઓડકાર આવશે? એમ રાગ કરતા કરતા ધર્મ થશે? આ તો વીતરાગધર્મ છે. રાગ કરતા કરતા તો અજ્ઞાનભાવ થશે, એમ કહે છે. જુઓ! અજ્ઞાનભાવમાં રાગનો કર્તા થાય છે એમ કહે છે. આહાહા...! સમજાણું કાંઈ?

સમ્યગ્જ્ઞાનભાવરહિત છે એ શુભાશુભનો કર્તા થાય છે, એમ કહે છે. ધર્મીજીવ છે એને તો શુદ્ધ આત્માનું ભાન છે. તો શુભ-અશુભ પરિણામનો કર્તા જ્ઞાની થતો નથી. થાય છે તેને જાણનાર રહે છે. ભારે કામ! ‘પ્રકાશદાસજી’! જુઓ! કળશ જુઓ! કેવું ભર્યું છે કળશમાં! કળશમાં અમૃત ભર્યું છે. કળશમાં પાણી ભર્યા હોય ને? એમ આ કળશ કહે છે. મુનિઓ, સંતો, જંગલમાં આનંદમાં રહેનારા દિગંબર, ધર્મનું આવું સ્વરૂપ પ્રસિદ્ધ કરે છે કે ધર્મ આ છે. આવી વાત વીતરાગ પરમેશ્વર સિવાય, દિગંબર સંતો સિવાય ક્યાંય છે જ નહિ. આવું કોઈ કહી શકે નહિ. સમજાણું કાંઈ? આહાહા...! એમાં છે ને? એમાં

જુઓને!

‘જે જીવ.’ એક વાત. જીવ તો દ્રવ્ય થયું. ‘સમ્યગ્જ્ઞાનભાવરહિત...’ એટલે કે પોતાના દ્રવ્યસ્વભાવનું ભાન નથી. તો એ સમ્યગ્જ્ઞાનરહિત મિથ્યાદષ્ટિ છે. જુઓ! અહીં સમ્યગ્જ્ઞાનભાવરહિત કહ્યું અને તેને મિથ્યાત્વી કહ્યો. ‘તે જીવ શુભાશુભ અનેકવિધ કર્મને...’ શુભભાવ અને અશુભભાવ અસંખ્ય પ્રકારના છે. તો શુભ-અશુભભાવને કરે છે. રાગથી ભિન્ન આત્મા શું ચીજ છે એની તો એને ખબર નથી. ક્રિયાકાંડમાં જો શુભભાવ છે એ તો આસ્રવતત્ત્વ છે. આસ્રવતત્ત્વને કરે છે. કેમ કે આસ્રવથી રહિત ભગવાનઆત્મા ભિન્ન છે એનું તો ભાન નથી. તો ભાન વિનાના પ્રાણી પુણ્ય-પાપના ભાવને કરે. આહાહા...! સમજાણું કાંઈ?

‘મોક્ષમાર્ગને લેશમાત્ર પણ વાંછવાનું જાણતો નથી;...’ છે? શુભાશુભભાવને કરનારો સમ્યગ્જ્ઞાનરહિત જીવ, ‘મોક્ષમાર્ગને લેશમાત્ર પણ વાંછવાનું જાણતો નથી;...’ મોક્ષમાર્ગ, જે પવિત્ર આનંદ સ્વરૂપ આત્મા, નિર્વિકલ્પ આનંદઘન આત્મા, તે તરફનો શુદ્ધ ઉપયોગ એ મોક્ષનો માર્ગ છે. તો શુદ્ધ ઉપયોગની વાંછા, ‘લેશમાત્ર પણ વાંછવાનું જાણતો નથી;...’ એમ કહે છે, જુઓ!

મુમુક્ષુ :- એટલે શુદ્ધ ઉપયોગ થઈ શકે છે.

ઉત્તર :- એનો અર્થ કે એનાથી વાંછા કરતો નથી. એ ત્યાં જ કર્યા કરે છે. આ કરું... આ કરું.. આ કરું... આ કરું... એનાથી શુદ્ધ ઉપયોગ થાય? શુભાશુભભાવ કરતા કરતા શુદ્ધ થાય? એમ કહે છે. જુઓ! એમ કરતા થકા, એમ છે ને? કરે છે ને? રાગ... રાગ... રાગ... શુભરાગ... શુભરાગ... શુભરાગ.

‘કરતો થકો મોક્ષમાર્ગને લેશમાત્ર પણ વાંછવાનું જાણતો નથી;...’ અહીં ક્યાં હોય? એમ કહે છે. આહાહા...! મોક્ષમાર્ગને લેશમાત્ર નથી વાંછતો, એમ કહે છે. એનો અર્થ કે શુભાશુભભાવ કરે છે તો શુદ્ધ સ્વભાવ ઉપર દષ્ટિ નથી તો નિર્મળ ઉપયોગ જે શુદ્ધ થાય, તેને તે વાંછતો નથી. વાંછે છે પુણ્યકર્મ આમ કરું.... આમ કરું.. આમ કરું.. ‘શેઠી’!

મુમુક્ષુ :- ...

ઉત્તર :- ન ચાલે કેમ? શેઠ મોઢા આગળ બેસાડશે. ચાલશે એ તો. એ તો અસ્તિમાં છે, નાસ્તિમાં નથી. ‘જયપુર’માં આગળ બેસશે. કહો, સમજાય છે કાંઈ? ‘જયપુર’ જાવું છે ને? ‘જયપુર’. ત્યાં શિક્ષણ શિબિર ચાલશે. વીસ દિવસ ચાલશે. જેઠ વદ ૫. તમારી. ‘જયપુર’ વીસ દિવસની છે. બહારથી ઘણા માણસો આવશે. વીસ દિવસની શિક્ષણ શિબિર છે. ભોજન મફત વીસ દિવસ. ત્યાં ‘જયપુર’માં. અમે ત્યાં જવાના છીએ. સમજાણું કાંઈ? આ ‘જયપુર’ના શેઠ છે. આહાહા...! ‘જયપુર’ તો આ ભગવાનઆત્મા જયનું પુર છે. જેમાં રાગ-દ્વેષને જીતીને, આત્માની વીતરાગતા પ્રગટ કરે એ જયપુર તો ભગવાનઆત્મા છે. ‘શેઠી’! તમારા ગામમાં આ થાય છે. બાકી તો હારપુર છે. પુણ્ય અને પાપ કરનારા હારપુર છે.

પોતાના રાજ્યની તે હાનિ કરે છે. આહાહા...! સમજાણું કાંઈ? શું કહે છે?

‘લેશમાત્ર પણ વાંછવાનું જાણતો નથી;...’ શુભભાવ કરતા-કરતા કાંઈક તો થાશે કે નહિ? તો કહે છે તેને શુદ્ધની લેશમાત્ર વાંછા નથી. આહાહા...! શુભભાવ કરતા-કરતા અંદર કંઈક થશે કે નહિ? અંશ છે કે નહિ? બિલકુલ નહિ.

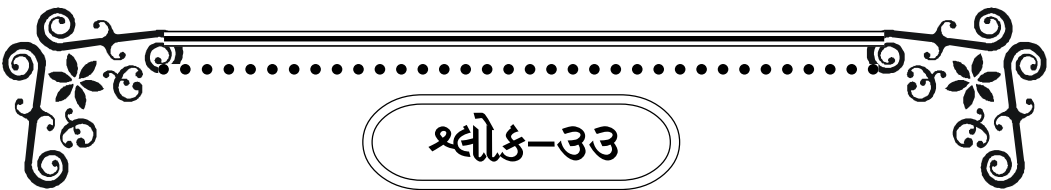
મુમુક્ષુ :- થોડો શુદ્ધનો અંશ છે.

ઉત્તર :- ધૂળમાં પણ નથી. આહાહા...! જુઓ!

મુમુક્ષુ :- વીતરાગભાવની વ્યાખ્યા શું?

ઉત્તર :- વીતરાગભાવ એટલે રાગની અનુત્પત્તિ થવી અને સ્વભાવના આશ્રયથી નિર્દોષ દશા ઉત્પન્ન થવી તે વીતરાગભાવ છે. તે ધર્મ છે. પહેલો વિકલ્પ સહિત નિર્ણય તો કરે કે આવી ચીજ છે. અને એ નિર્ણયમાં હજી યથાર્થ આનંદ આવ્યો નથી, યથાર્થ નિર્ણય તો અનુભવ કરે ત્યારે યથાર્થ નિર્ણય થાય ત્યારે આનંદ સાથે આવે છે. તો યથાર્થ નિર્ણય કહેવામાં આવે છે. સમજાણું કાંઈ? આહાહા...!

અનેકવિધ શુભાશુભ કરે છે. ‘મોક્ષમાર્ગને લેશમાત્ર પણ વાંછવાનું જાણતો નથી;...’ વાંછવાનું જાણતો નથી, એમ કહે છે. જાણતો પણ નથી કે મોક્ષમાર્ગની વાંછા શી રીતે હોય. એ તો પુણ્ય... પુણ્ય... પુણ્ય... પુણ્ય... દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ... ભક્તિ... કરતા... કરતા... થશે. એને મોક્ષમાર્ગની વાંછાનું જાણપણું પણ નથી, એમ કહે છે. આહાહા...! ભારે જગતના પ્રવાહમાં આ વાત એવી અથડાય. સમજાણું કાંઈ? ‘લેશમાત્ર પણ વાંછવાનું જાણતો નથી; તેને લોકમાં (કોઈ) શરણ નથી.’ જુઓ! શુભાશુભ પરિણામ અજ્ઞાની કરે છે એને કોઈ શરણ નથી. શરણ તો શુભાશુભભાવથી રહિત પોતાનો આનંદસ્વરૂપ ભગવાન, એનો તો સ્પર્શ કર્યો નથી, અનુભવ કર્યો નથી, મહાસત્તાનો, ચૈતન્ય મહાપ્રભુનો, આનંદસહિત નિર્ણય તો કર્યો નથી તેને કોઈ શરણ નથી. સમજાણું કાંઈ? એ ઉર મો કળશ થયો. ઉત્તર ઉપર કળશ છે.

શ્લોક-૩૩

(વસન્તતિલકા)

યઃ કર્મશર્મનિકરં પરિહૃત્ય સર્વ
નિષ્કર્મશર્મનિકરામૃતવારિપૂરે ।
મજ્જન્તમત્યધિકચિન્મયમેકરૂપં
સ્વં ભાવમદ્વયમમું સમુપૈતિ ભવ્યઃ ॥૩૩॥

[શ્લોકાર્થ :-] જે સમસ્ત કર્મજનિત સુખસમૂહને પરિહરે છે, તે ભવ્ય પુરુષ નિષ્કર્મ સુખસમૂહરૂપી અમૃતના સરોવરમાં મગ્ન થતા એવા આ અતિશયચૈતન્યમય, એકરૂપ, અદ્વિતીય નિજ ભાવને પામે છે. ૩૩.

શ્લોક-૩૩ ઉપર પ્રવચન

યઃ કર્મશર્મનિકરં પરિહૃત્ય સર્વ
નિષ્કર્મશર્મનિકરામૃતવારિપૂરે ।
મજ્જન્તમત્યધિકચિન્મયમેકરૂપં
સ્વં ભાવમદ્વયમમું સમુપૈતિ ભવ્યઃ ॥૩૩॥

‘જે સમસ્ત કર્મજનિત સુખસમૂહને પરિહરે છે,...’ કર્તા પરિહર છે. શું કહે છે? આત્મામાં જે પુણ્ય-પાપભાવ ઉત્પન્ન થાય છે એમાં એ કર્મજનિત સુખ માને છે. એમ કહે છે કે જે શુભાશુભભાવમાં ઠીકપણું માને છે, એમાં સુખ માને છે, ‘એ સુખસમૂહને પરિહરે છે,...’ એ નહિ. શુભ-અશુભભાવમાં સુખ નથી. સમજાણું કાંઈ? સુખ તો મારી ચીજ આત્મા આનંદમાં સુખ છે. આહાહા...! કદી દિશા જોઈ નથી. કેમ જાવું અને ક્યાંથી નીકળવું એ ક્યારેય સાંભળ્યું નથી. આમ ને આમ અનાદિથી આંધળો આંધળો ચાલ્યો આવે છે. આહાહા...!

કહે છે કે ‘સમસ્ત કર્મજનિત સુખસમૂહને...’ સુખસમૂહ એટલે આ કલ્પના કરી હતી કે આ પુણ્યમાં ઠીક છે, શુભભાવમાં મને શાંતિ મળે છે. સમજાણું કાંઈ? આ પૈસામાં સુખ છે, ધૂળમાં સુખ છે એમ માનનાર તો મહામૂઢ છે. સમજાણું કાંઈ? આ કરોડપતિ છે તે સુખી છે. મૂઢ છે. ધૂળમાં ક્યાં સુખ આવ્યું?

મુમુક્ષુ :- ઉદ્યોગપતિ તો છે.

ઉત્તર :- ઉદ્યોગપતિ ને? એ તો પાપનો ઉદ્યોગપતિ છે. ‘શેઠી’! ઉદ્યોગપતિ સુખી છે. મૂઢ છે. એ તો રાગ છે અને રાગ તો દુઃખ છે. આહાહા...! પૈસામાં, સ્ત્રીમાં, કુટુંબમાં અનુકૂળતામાં અમે સુખી છીએ. ક્યાંથી સુખ આવ્યું? પરમાં સુખ ક્યાં હતું તે સુખી છે. એય...! બે-પાંચ-પચ્ચીસ લાખ મળે, કરોડ-બે કરોડ મળે તો સુખી છે. મૂઢ છે. તને કોણ સુખી કહે છે? મૂર્ખ સુખી કહે તને. તું માને મૂર્ખ. અહીં વીતરાગમાર્ગમાં તો આવી વાત છે. સમજાણું કાંઈ ?

એ કહે છે, જુઓ! ‘કર્મજનિત સુખસમૂહ...’ આમ કુટુંબ, પરિવાર, પૈસા, આબરુ, શરીર રૂપાળા સુંદર. ધૂળમાં પણ નથી, એ તો પર છે. સમજ્યા ને? કર્મસમૂહ લીધો છે ને? બધો. શરીર સુંદર, વાણી મીઠી, બાયડી, છોકરા, કુટુંબ, માન, મકાન અને બે-પાંચ-પચ્ચીસ લાખની

કમાણી, સુખી છે. ધૂળમાં પણ સુખ નથી. મૂંઢ છે, મિથ્યાદષ્ટિ છે. પરમાં સુખ માને તે મિથ્યાદષ્ટિ મૂંઢ જૈન નહિ. કહો, સમજાણું કાંઈ? એમ છે? ‘વસંતીલાલજી’? તમે પૈસાવાળાને સુખી કહો છો.

મુમુક્ષુ :- પૈસાના કારણે આકુળતા હશે?

ઉત્તર :- આકુળતા કરે છે માટે થાય છે. પૈસા ઉપર લક્ષ જાય એ આકુળતા છે. ત્યાં ધૂળમાં ક્યાં સુખ છે?

‘કર્મજનિત સુખસમૂહ...’ આહાહા...! એ શુભ વિકલ્પ ઉઠે છે એમાં પણ ઠીક છે એમ માને છે એ મૂંઢ જીવ છે. (તેને) ‘પરિહરે છે, તે ભવ્ય પુરુષ...’ લ્યો. વિકલ્પને છોડી, શુભ વિકલ્પમાં પણ સુખ નથી. સુખ તો મારી ચીજમાં અતીન્દ્રિય આનંદ આત્મામાં છે. હું અતીન્દ્રિય આનંદનો પિંડ આત્મા છું. નિત્યાનંદ પ્રભુ મારું અતીન્દ્રિય આનંદ-સુખ મારામાં છે. એ પુણ્ય-પાપના ભાવમાં તો નથી તો બહારમાં તો છે જ નહિ.

મુમુક્ષુ :- ...

ઉત્તર :- એ જ અહીંયાં કહે છે. ‘તે ભવ્ય પુરુષ નિષ્કર્મ સુખસમૂહરૂપી...’ હજી તો એના વિશેષણ આવશે. આહાહા...! એમ કહે છે કે શુભ-અશુભરાગમાં જે મીઠાશ-રુચિ છે એને ઉઠાવી લે, એમ કહે છે. કંઈ પણ શુભભાવમાં અંદર મીઠાશ લાગે તે મિથ્યાત્વભાવ છે. એમાંથી દષ્ટિ ઉઠાવી ‘જે ભવ્ય પુરુષ નિષ્કર્મ સુખસમૂહરૂપી...’ જુઓ! ત્યાં પણ કર્મજનિત સુખસમૂહ હતું. અહીં પણ ‘નિષ્કર્મ સુખસમૂહ...’ ભગવાનઆત્મામાં રાગ અને વિકલ્પ વિનાનો આનંદ પડ્યો છે. સુખસમૂહ આનંદનો સમુદ્ર છે. આહાહા...!

જેમ સમુદ્ર જળથી લવાલવ ભરેલો છે, એમ આત્મા અતીન્દ્રિય આનંદથી લવાલવ ભરેલો છે. ક્યાં હશે ખબર નથી. સમુદ્રમાં જેમ પાણી લવાલવ ભરેલું છે, તેમ ભગવાનઆત્મા દેહથી ભિન્ન, રાગથી ભિન્ન, પુણ્યથી ભિન્ન, અંતર સ્વભાવથી અભિન્ન, અતીન્દ્રિય આનંદથી લવાલવ ભરેલો છે. એવા ‘અમૃતના સરોવરમાં મગ્ન થતા...’ ચૈતન્યમય સ્વરૂપ કેવું છે? આ તો અનાદિની વાત ચાલે છે. એ તો ‘અમૃતના સરોવરમાં મગ્ન થતાં એવા આ અતિશયચૈતન્યમય,...’ એવો ભગવાનઆત્મા. કહે છે કે ચૈતન્યમયસ્વરૂપ અંતર અમૃતસ્વરૂપ એવા આનંદમાં અનાદિથી મગ્ન જ છે. સમજાણું કાંઈ? અરે...! આવું કદી સાંભળ્યું નથી.

શું કહે છે? ‘ભવ્ય પુરુષ નિષ્કર્મ સુખસમૂહરૂપી...’ કર્મ વિનાનો આનંદ આત્મામાં છે, રાગના કાર્ય વિનાનો અંતરમાં આનંદ છે. એવા ‘સુખસમૂહરૂપી અમૃતના સરોવરમાં...’ અમૃતના સરોવરમાં ભગવાન અંદર બિરાજમાન આત્મા છે. આહાહા...! આ આત્મા અતીન્દ્રિય ‘અમૃતના સરોવરમાં મગ્ન થતાં એવા આ અતિશય ચૈતન્યમય,...’ જેની મહા વિશેષ ચૈતન્યદશા, જેનો જ્ઞાયકભાવ, પરિપૂર્ણ ભગવાન અનાદિઅનંત એવો આત્મા ‘એકરૂપ,...’ જુઓ! ‘અદ્વિતીય નિજ ભાવને પામે છે.’ એવો નિજભાવ જે દ્રવ્યસ્વભાવ, તેને પ્રાપ્ત થાય છે, એ પર્યાય

છે. ફરી. માર્ગ ભારે ઝીણો છે. લોકો બહારમાં કલ્પીને બેઠા છે. માર્ગ નીકળ્યો બીજો.

કહે છે, ભગવાન તારો આત્મા નિષ્કર્મ સુખ આનંદસમૂહ અમૃત સરોવરમાં આત્મા અંદર મગ્ન છે. ધ્રુવ-આનંદ ‘એવા આ અતિશય ચૈતન્યમય,...’ વસ્તુ અભેદ એકરૂપ અદ્વિતીય- એની સાથે બીજા કોઈની જોડ નથી. એવો નિજ ભાવ આત્મા. ત્રિકાળી નિજ ભાવ આત્મા, તેને પ્રાપ્ત થાય છે. નિજ સ્વભાવભાવ આત્મા એને જે પ્રાપ્ત થાય છે, એ મુક્તિનો માર્ગ છે.

મુમુક્ષુ :- આમાં છોડવાનું શું?

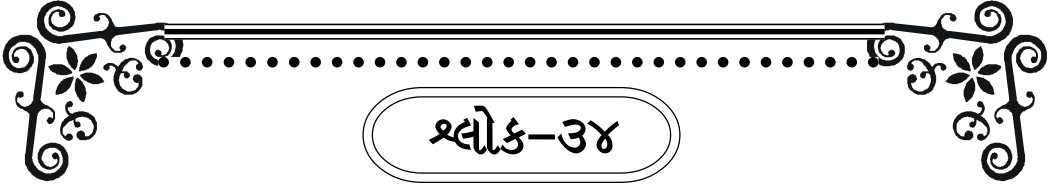
ઉત્તર :- છોડવા-ફોડવાનું કાંઈ નથી. અંદરમાં એકાકાર થવાનું. એ તો પહેલા છોડવાની વાત કરી. ભાઈ! તારો માર્ગ તો બીજો છે, ભાઈ! શું થાય?

કહે છે કે વિકલ્પમાત્ર છે એ દુઃખરૂપ છે. અજ્ઞાની એને સુખનો સમૂહ માને છે. એને છોડીને. એનો અર્થ તેનું લક્ષ્ય છોડીને. ભગવાનઆત્મા પૂર્ણાનંદ સ્વરૂપ પોતાના આનંદમાં મગ્ન છે. આત્મા અનંતઆનંદસ્વરૂપ અમૃત સરોવરમાં અતિશય ચૈતન્યમય આત્મા, એમાં અનાદિથી લીન છે. એવા આત્માને જે દૃષ્ટિમાં પ્રાપ્ત કરે છે, સ્વસન્મુખ થઈને જે અનુભવમાં પ્રાપ્ત કરે છે તેને મુક્તિનું કારણ પ્રાપ્ત થયું. હજી તો ભાષા સમજવી કઠણ. ધર્મ તો ક્યાંય રહ્યો. આહાહા...! જુઓને! આચાર્ય શું કહે છે? સાધારણ માણસને તો આમ એવું લાગે. અત્યાર સુધી માન્યું હોય એમાંથી આ બીજો ઘા પડે કે આ નહિ, આ નહિ.

મુમુક્ષુ :- આ તો શૂરવીર બનાવી દે એવી વાત છે..

ઉત્તર :- વીર, વીર. વીરના રસ્તે ચડે તે વીર. એ વીરતા. બહારમાં રૂંવાટા ઊભા થઈ જાય. આહાહા...! આવો ! આવે છે ને ઓલામાં... રૂંવાટા અનુભવમાં? સવિકલ્પી અનુભવ કરે ત્યારે રૂંવાટા... એવું આવે છે ને? રોમાંચ ઊભો થાય છે. આહાહા...!

‘એવા આ અતિશયચૈતન્યમય, એકરૂપ, અદ્વિતીય નિજ ભાવ...’ એવા ત્રિકાળી જ્ઞાયકભાવને પામે છે. આને છોડે એ આને પ્રાપ્ત થાય એમ કહે છે. રાગાદિને છોડે છે એ સ્વભાવને પ્રાપ્ત કરે છે. કહો, પંડિતજી! આવો માર્ગ છે. બધું છૂટી ગયું. પોતાનું નિજ સ્વરૂપ ભગવાન અમૃતમાં મગ્ન સરોવર એવો ચૈતન્ય. આનંદ અને ચૈતન્ય બે ભાગ લીધા. એવા આત્માને અર્થાત્ એવા નિજ સ્વભાવને, પરભાવને છોડીને નિજ સ્વભાવને પ્રાપ્ત કરે છે તે ધર્મી છે. કહો, સમજાણું કાંઈ? હજી તો ખ્યાલ પણ નથી કે માર્ગ શું છે. અને ધર્મ થઈ ગયો. ધર્મ... ધર્મ. બાપા! ધર્મના (ફળ) ઘણા ઊંચા છે. જેનું ફળ મુક્તિ છે. સમજાણું કાંઈ? પાંચમો શ્લોક. ૩૪ મો.

શ્લોક-૩૪

(માલિની)

અસતિ સતિ વિભાવે તસ્ય ચિન્તાસ્તિ નો નઃ
 સતતમનુભવામઃ શુદ્ધમાત્માનમેકમ્ ।
 હૃદયકમલસંસ્થં સર્વકર્મપ્રમુક્તં
 ન ખલુ ન ખલુ મુક્તિર્નાન્યથાસ્ત્યસ્તિ તસ્માત્ ॥૩૪॥

[શ્લોકાર્થ :-] (અમારા આત્મસ્વભાવમાં) વિભાવ અસત્ હોવાથી તેની અમને ચિંતા નથી; અમે તો હૃદયકમળમાં સ્થિત, સર્વ કર્મથી વિમુક્ત, શુદ્ધ આત્માને એકને સતત અનુભવીએ છીએ, કારણ કે અન્ય કોઈ પ્રકારે મુક્તિ નથી; નથી, નથી જ. ૩૪.

શ્લોક-૩૪ ઉપર પ્રવચન

અસતિ સતિ વિભાવે તસ્ય ચિન્તાસ્તિ નો નઃ
 સતતમનુભવામઃ શુદ્ધમાત્માનમેકમ્ ।
 હૃદયકમલસંસ્થં સર્વકર્મપ્રમુક્તં
 ન ખલુ ન ખલુ મુક્તિર્નાન્યથાસ્ત્યસ્તિ તસ્માત્ ॥૩૪॥

શ્લોકાર્થ :- આહાહા...! ‘(અમારા આત્મસ્વભાવમાં) વિભાવ અસત્ હોવાથી...’ જુઓ! શું કહે છે? મુનિ પોતાની વાત કરે છે અને જગતને ઉપદેશ દે છે. પોતાની પર્યાયમાં વિકાર અસત્ છે. અમારા સ્વભાવમાં એ વિકાર છે જ નહિ. આહાહા...! પુણ્ય અને પાપના વિકલ્પ, ‘વિભાવ અસત્ હોવાથી તેની અમને ચિંતા નથી;...’ અમારામાં નથી એને છોડવાની અમને ચિંતા નથી, એમ કહે છે. આહાહા...! પુણ્ય અને પાપનો ભાવ વિભાવ અસત્ છે. ત્રિકાળી સત્માં છે નહિ. દ્રવ્યસ્વભાવ સત્ છે તો વિભાવસ્વભાવ અસત્ છે. સ્વભાવની અપેક્ષાએ એ વસ્તુ અસત્ છે. એમ કહે છે.

‘(અમારા આત્મસ્વભાવમાં) વિભાવ અસત્ હોવાથી...’ આત્મસ્વભાવી છે ને? ભગવાનઆત્માનો તો નિર્દોષ વીતરાગી સ્વભાવ છે. અવિકારી નિર્દોષ સ્વભાવની અપેક્ષાએ વિકાર તો અસત્ છે. જેમ પોતાના દ્રવ્યની અપેક્ષાએ બીજા દ્રવ્ય અદ્રવ્ય છે. પોતાની વસ્તુની અપેક્ષાએ બીજી ચીજ અદ્રવ્ય છે, અવસ્તુ છે. એમ પોતાના સ્વભાવની અપેક્ષાએ રાગ વિભાવ

અસત્ છે. આહાહા...! ભારે વાતું, ભાઈ! આવો ધર્મ હશે? ભાઈ!

‘વિભાવ અસત્ હોવાથી તેની અમને ચિંતા નથી;...’ કેમ કે અમારામાં નથી તેને અમારે છોડવું શું અને મુકવું શું? એમ કહે છે. અમે તો શુદ્ધ આનંદઘન છીએ. એના સ્વભાવમાં પોતાનો નિજ સ્વભાવ, ત્રિકાળી આનંદ આદિ સ્વભાવમાં વિભાવનો અભાવ છે. સમજાણું કાંઈ? જુઓને! કેવો કળશ મુક્યો છે! જંગલમાં મુનિ હતા જંગલમાં, હોં! ‘પદ્મપ્રભમલધારીદેવ’ સંત જંગલમાં વસતા હતા. મુનિઓ તો પહેલા જંગલમાં જ રહેતા હતા ને. આત્મધ્યાની, જ્ઞાની મુનિ એને કહે છે. અંતરમાં તો હજારો વાર છઠ્ઠું-સાતમું ગુણસ્થાન હજારો વાર આવતું હતું. આનંદમાં-આનંદમાં મસ્ત. ઉપદેશનો વિકલ્પ ઉઠતો હતો એ પણ દુઃખરૂપ લાગતો હતો. આહાહા...! પંચમહાવ્રતનો વિકલ્પ આવતો હતો એ પણ દુઃખરૂપ લાગતો હતો. આહાહા...! કેમ કે એ અમારામાં નથી, એમ કહે છે. ઓહોહો...!

‘વિભાવ અસત્ હોવાથી તેની અમને ચિંતા નથી; અમે તો હૃદયકમળમાં સ્થિત, સર્વ કર્મથી વિમુક્ત,....’ અંદરમાં ભગવાન દ્રવ્યસ્વભાવ હૃદયકમળમાં અંદર ભિન્ન બિરાજે છે. ‘અમે તો હૃદયકમળમાં સ્થિત, સર્વ કર્મથી વિમુક્ત,....’ હું તો છું. સમજવા માટે એમ કહ્યું. ‘સર્વ કર્મથી વિમુક્ત, શુદ્ધ આત્માને એકને સતત અનુભવીએ છીએ,....’ આહાહા...! અમે તો કર્મથી વિમુક્ત નાસ્તિ અને ‘શુદ્ધ આત્માને એકને સતત અનુભવીએ છીએ,....’ (એ અસ્તિ). શુદ્ધ ધ્રુવ ચૈતન્ય ભગવાન અભેદ, તેને એકને જ નિરંતર અનુભવીએ છીએ. લ્યો, એનું નામ મોક્ષમાર્ગ છે. આહાહા...! કાયરના તો કાળજા કંપી ઊઠે એવું છે. અરે...! આવો માર્ગ હોય! વ્યવહાર-ફહેવાર કાંઈ છે જ નહિ? હો, દુઃખરૂપ છે. આ શું કહે છે? અસત છે. એના ઘરમાં છે, સ્વભાવમાં નથી.

‘અમે તો હૃદયકમળમાં સ્થિત, સર્વ કર્મથી વિમુક્ત, શુદ્ધ આત્માને એકને...’ જુઓ ! શુદ્ધ આત્માને એકને. એકરૂપ સ્વરૂપ છે તેને જ ‘સતત અનુભવીએ છીએ,....’ એ પર્યાય થઈ. ‘શુદ્ધ આત્માને એકને...’ તે દ્રવ્ય સ્વભાવ થયો. ‘સતત અનુભવીએ છીએ,....’ એ પર્યાય થઈ. કરવાનું આ કાર્ય છે. ‘કારણ કે અન્ય કોઈ પ્રકારે મુક્તિ નથી, નથી, નથી જ.’ આવે છે ને આપણે અહીંયાં? ‘ન ચલુ યસ્માત અન્યથા સાધ્યસિદ્ધિ’ ૧૭-૧૮ ગાથામાં. એ બધી.. ‘શુદ્ધ આત્માને એકને સતત અનુભવીએ છીએ, કારણ કે અન્ય કોઈ પ્રકારે...’ ભાષા જુઓ! અન્ય કોઈ પ્રકારથી. કે ભાઈ! શુભભાવથી આમ થાય, થોડું આમ થાય, ઠીકણું થાય... ‘કોઈ પ્રકારે મુક્તિ નથી, નથી, નથી જ.’ છે કે નહિ આમાં?

મુમુક્ષુ :- ‘ન ચલુ ન ચલુ’

ઉત્તર :- ‘ન ચલુ ન ચલુ’ નથી, નથી. શુભભાવથી ધર્મ નથી, મુક્તિ નથી. પોતાના દ્રવ્યસ્વભાવના આશ્રયે શુદ્ધોપયોગ ઉત્પન્ન થાય છે. તે જ એક મુક્તિનો ઉપાય છે, બીજો કોઈ ઉપાય નથી. કહો, આહાહા...! સમજાણું કાંઈ?

‘શુદ્ધ આત્માને એકને સતત...’ જુઓ! ભાષા. પર્યાય કીધી, અશુદ્ધ છે. પણ એ અમારામાં ક્યાં છે? અમારામાં તો છે જ નહિ. લે વળી તો તમે કોણ છો? અમે તો શુદ્ધાત્મા છીએ. વળી આગળ ૬ શ્લોકમાં તો ખૂબ લઈ જશે. સિદ્ધ અને સંસાર બેમાંથી એકે અમારામાં નથી. અમે તો એક જ ધ્રુવ છીએ. સમજાણું કાંઈ? ‘અન્ય કોઈ પ્રકારે મુક્તિ નથી,...’ એ છઠ્ઠા શ્લોકમાં કહેશે... વખત થઈ ગયો. (શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ !)